

KUIDAS ON ARENENUD SOOURINGUD HARIDUSES

Soouringud hariduses on tulenenud praktilisest vajadusest kiiresti muutuvas maailmas vähendada traditsioonilisi sotsiaal-kultuurilisi piiranguid isiksuse arengule. Need piirangud lähtuvad soolistest eelarvamustest, soostereotüüpidest ja soolisest hierarhiast, mida enda ümber kogetakse.

Soouringutes käsitletakse sugu ja soolisust lahutamatu osana ühiskonna ja kooli kultuurist ning normidest, kusjuures sugu ja soolisust käsitletakse põhilise analüüsikategooriana, mitte indiviidi tunnusena.

Soouringud hariduses said alguse 1960. aastate uurimustest feminiinsuse, maskuliinsuse, soorollide, naiseks ja meheks olemise, sooliste erinevuste ja ebavõrdsuse kohta.

Keskenduti

- tütarlaste ja naiste kogemustele hariduse omandamisel
- soolisele ebavõrdsusele ja ebaõiglusele hariduses
- sooliste stereotüüpide mõjule soogruppide käitumisele, võimusuhetele, enesehinnangule, õpiedukusele jne.

Kuni 1980. aastateni valitsesid arusaamad, et soolised erinevused inimeste käitumises on põhjustatud geneetilistest ja füsioloogilistest faktoritest ning et poiste ja tüdrukute ning meeste ja naiste vahel on olemuslikud erinevused, mis mõjutavad inimeste võimeid, huve, iseloomujooni ja omadusi.

Sellise essentsialistliku sugupooliteooria raames tehtud uuringute metaanalüüsides selgus, et sugudevahelised erinevused on väiksemad kui erinevused soogruppide sees. Teooria ei võimaldanud selgitada ja põhjendada soolisi erinevusi õppeedukuses, eriala- ja kutsevalikutest ning sotsiaalses staatuses. Nüüdseks on selline käsitlus tunnustatud pseudoteaduseks.

Alates 1980. aastatest lähtutakse valdavalt seisukohast, et mõiste sugu tähistab lisaks inimeste bioloogilis-füsioloogilistele erinevustele ka kultuurilisi norme ja väärtusi, mis määravad tüdrukukuks ja poisikuks / naiseks ja meheks olemise tingimusi (nn sotsiaalne sugu).

1980. aastatel saavutasid ülekaalu soorollide, sotsialiseerimise ja sotsiaalsete ootuste teooriad.

Nende kohaselt taastoodetakse soorolle sotsiaalsete institutsioonide – perekond, kool, õigus, majandus, meedia jne. kaudu. Soorolle omandatakse õppides, eelkõige vastavalt saadud tagasisidele sookohase käitumise eest. Samuti omandatakse neid rolle samasoolise vanemaga samastumise ning ümbritsevate väärtuste ja hoiakutega kooskõlalise sotsialiseerumise teel.

Uurimused keskendusid sooliste stereotüüpide määratlemisele ja nende vahendamisele haridussüsteemi poolt.

Uurimustest selgusid:

- erinevused poistele ja tüdrukutele õpetatavates oskustes
- sooliselt kallutatud teadmised ja õpikutekstid
- seksistlik keelekasutus
- soolisest identiteedist ja soorollile kohasest käitumisest tulenevad erinevused tüdrukutele ja poistele avanevates võimalustes.

Soolist sotsialiseerimist haridussüsteemis käsitletakse järgmistest aspektidest:

- õpetajate hoiakute ja sooliste eelarvamuste mõju suhtlemisele klassiruumis
- formaalse õppekava sisu, sh seksuaalkasvatus
- koolikultuur ja varjatud õppekava, sh sooline vägivald ja kiusamine
- naiselikkuse ja mehelikkuse esitlemine
- õpetajate ettevalmistus sooküsimustes.

Sellised uuringud aitavad ja aitavad kaasa sooliste stereotüüpide äratundmisele ja vähendamisele. Samas ei aita need selgitada, miks kõike maskuliinsusega seotut kõrgemalt väärtustatakse.

1990. aastatest kasutatav sotsiaalkonstruktivistlik käsitlusviis tunnistab, et poiste ja tüdrukute erineva käitumise põhjustavad nii bioloogilis-füsioloogilised tegurid kui ka väliskeskkonna mõju ning et käitumiserinevused tuginevad sotsiaalsele praktikale.

Selle käsitlusviisi raames ei püüta enam määratleda, millised tüdrukud ja poisid on või mille poolest nad erinevad.

Uurimisküsimused püstitatakse eelkõige sotsiaalsete, struktuursete ja institutsionaalsete barjääride ja ebaõigluse kohta. Tähelepanu on suunatud soolistatud õppekavadele (sh variõppekavale), suhtlemismustritele, kuvanditele, enesemääratlemisele ja õpetajate-õpilaste sooidentiteetide kujunemisele.

Sotsiaalkonstruktivismi raames uuritakse diskursusi ja käitumismustreid, mis:

- mõjutavad soolise identiteedi kujunemist
- loovad poiste ja tüdrukute vahelisi võimusuhteid
- säilitavad heteronormatiivsust
- hoiavad alal teiste maskuliinsuste suhtes domineerival positsioonil oleva hegemoonilise maskuliinsuse ideaali.

Püütakse välja selgitada, miks ja kuidas konstrueeritakse sugudevahelised suhted vastanduvatena ja alati mehi ning mehelikkust kõrgemalt väärtustavana.

Uuringutest on selgunud, et:

- kognitiivsed võimed ei olene inimese soost
- õpimotivatsioon ja käitumine pole bioloogiliselt ettemääratud
- õpetus ja kasvatus ei ole kunagi sooliselt neutraalsed ega ka mitte võrdsed ja õiglased
- isegi samas haridusasutuses samades ruumides ning sama õpetaja käe all saavad tüdrukud ja poisid erinevaid kogemusi
- õpetajate ja õpilaste soolised eelarvamused ja stereotüübid, mis läbivalt ilmnevad õppetöös, klassiruumis ja koolis, on enamasti teadvustamata, neile toetuv käitumine ettekavatsematu ning tahtmatu
- poistele antakse käitumises ja eneseväljendamises rohkem vabadusi kui tüdrukutele
- tüdrukute juures hinnatakse enam sõltuvust, poiste juures omaalgatuslikkust
- poisid peavad soolisest määratlusest rangemalt kinni kui tüdrukud alates lasteaiast – enamasti mängivad tüdrukud rollimänge ja poisid ehitusmänge ning need mallid ilmnevad hiljem naiste ja meeste kutsevalikus
- pole selliseid erilisi õppe- ja kasvatusmeetodeid, mis vähendaksid erinevusi poiste ja tüdrukute õppeedukuses ja pole olemas nn. poiste-sõbralikku pedagoogikat
- kui suudetakse pidurdada traditsioonilisi mehelikkuse, hegemoonilise maskuliinsuse ilminguid, paranevad nii tütarlaste kui ka poiste tulemused
- õpetaja sugu ei ole õpitulemuste puhul määrav ja meesõpetaja puhul ei parane poiste ja/või naisõpetajate puhul tüdrukute õpitulemused